

**EXAMENWIJZER
LEERJAAR 3 en 4**

**PROGRAMMA VAN
TOETSING EN AFSLUITING**

Vmbo

Theoretische leerweg

INHOUD

1. INLEIDING.....	3
2. BEGRIPPEN	4
3. HET SCHOOLEXAMEN	6
3.1 Het examendossier	6
3.2 Het PTA	6
3.3 Het schoolwerk.....	8
3.4 Planning van de schoolexamens(SE)	8
3.5 Herkansingen.....	8
3.6 Overgangsregeling leerjaar 3 naar 4	9
3.7 Hoe komen cijfers tot stand	9
4. HET CENTRAAL EXAMEN	10
4.1. De examenvakken	10
4.2 Het eindcijfer	10
4.3. Uitslagregeling. Artikel 49. Uitslag eindexamen leerwegen vmbo	11
4.4. Herkansingen en inhalen.....	12
4.5. Geen diploma	12

1. INLEIDING

Beste leerlingen,

Het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo) heeft een eigen wijze van examinering. De examenonderdelen zijn:

- Het schoolexamen (SE) verdeeld over de leerjaren drie en vier.
- Het centraal examen (CE) bestaande uit:
 - CSE = Centraal Schriftelijk Examen (alle vakken)
 - CPE = Centraal Praktisch Examen (Tekenen)

Voor een goed verloop is het nodig dat iedereen op de hoogte is van deze wijze van examineren.

De functie van deze 'Examenwijzer' en 'Programma van Toetsing en Afsluiting' is een ieder die noodzakelijke informatie te verstrekken. Kortom een handleiding voor alle leerlingen die bij het examen zijn betrokken.

In dit boekwerkje zijn alle regels en bestaande afspraken inzake het examen bij elkaar gebracht. Ook de door de school gemaakte eigen keuzes ter in- en aanvulling van de door het ministerie vastgestelde regelgeving zijn opgenomen (schoolexamen en PTA).

Leerjaar drie start dit schooljaar met het vmbo-examen; voor hen wordt in 2020 het geheel met het Centrale Examen afgesloten. **Leerjaar vier** sluit het geheel af met het CE in 2019. We gaan er met elkaar voor zorgen dat in 2019 én in 2020 het examen succesvol afgesloten kan worden en jullie gediplomeerd de school verlaten.

2. BEGRIPPEN

Teneinde misverstanden te voorkomen is het hanteren van eenzelfde terminologie uiterst belangrijk. Daarom is hieronder getracht de binnen onze school gebruikte en te gebruiken begrippen op te nemen en te omschrijven.

De belangrijkste documenten zijn:

Examenreglement	document met de formele regels van het examen
Examenwijzer	beschrijving van het vmbo-examen, zoals dat door de school is vorm gegeven; het dient als handleiding en instructie voor alle leerlingen
Data overzicht	totaal overzicht met alle data van de SE-weken, afnameperiodes van de rekentoets en het Centraal Examen.
PTA - vakken	programma van toetsing en afsluiting: overzicht van de te maken onderdelen van het schoolexamen.

Overige begrippen:

Afronden van cijfers	School Examen afronding op één decimaal Centraal Examen eindafronding op hele cijfers
Afvinken	niet alle onderdelen van het schoolexamen worden met een cijfer beoordeeld; indien het resultaat dat toelaat kan de beoordeling 'naar behoren voldaan' worden gegeven; dit is 'afvinken'; in het PTA, in de kolom 'score', wordt dit aangeduid met 'moet voldoende zijn'
Beoordelingscriterium	kenmerk, waarop de prestaties van een kandidaat worden beoordeeld.
Beoordelingsinstructie	algemene richtlijnen voor beoordelaars over de wijze waarop prestaties van de kandidaat beoordeeld moeten worden.
CE = centraal examen	het gedeelte van het examen dat als zodanig in het examenprogramma is aangeduid; het wordt gekenmerkt door landelijke standaardisering van opgaven, afnamecondities en beoordeling. Bestaat uit: CSE = centraal schriftelijk examen (alle vakken) CPE = centraal praktisch examen (tekenen)
CKV	Culturele en Kunstzinnige Vorming, een verplicht vak binnen het vmbo.

Eindtermen	omschreven kwaliteiten die een overzicht geven van kennis, inzicht, vaardigheden en beroepshoudingen waarover de kandidaat na afronding van een opleiding dient te beschikken.
Examendossier	het overzicht van het door een kandidaat in het kader van het examen gemaakte werk en uitgevoerde opdrachten.
Handelingsdeel	handelingsopdracht voor de leerling waarbij niet het niveau van presteren telt, maar het opdoen van ervaring; de opdracht wordt afgevinkt.
Profielwerkstuk	door kandidaten in de theoretische leerweg te maken werkstuk dat vakoverstijgende thematiek behandelt, die past binnen het profiel
Schoolwerk	de studiewijzer als onderdeel van het PTA; het bestaat uit het gemiddelde van alle cijfermatige beoordelingen, zoals deze plaats vinden tijdens het leerproces (mondelinge/schriftelijke overhoringen, huiswerk, proefwerken en andere opdrachten.)
SE = schoolexamen	het deel van het examen dat als zodanig in het examenprogramma is opgenomen; de invulling en de vaststelling van de onderdelen van het schoolexamen behoort tot de verantwoordelijkheid van de school
Toets	een geheel van schriftelijk of mondeling te maken vragen en opdrachten, dat aan één cijfermatige beoordeling is onderworpen en als zodanig is vermeld in het PTA.

Leerlingen kunnen in aanmerking komen voor **examentijdverlenging en/of extra faciliteit(en)**.

Verzoeken tot extra faciliteiten tijdens schoolexamen en/of centraal examen (bv in het kader van dyslexie) moeten uiterlijk **maandag 30 oktober 2018** schriftelijk bij de zorgcoördinator worden ingediend.

Om de gevraagde faciliteit toegewezen te krijgen moet het in een deskundigenrapport geadviseerd worden. Dit rapport moet in het bezit zijn van de school.

3. HET SCHOOLEXAMEN

Het examen vmbo bestaat per vak uit een schoolexamen en een centraal examen.

De volgende vakken kennen nu nog uitsluitend een schoolexamen: maatschappijleer (leerjaar 4), lichamelijke opvoeding, CKV (leerjaar 3).

In de specifieke examenbeschrijvingen per vak (PTA) wordt aangegeven welke exameneenheden in het schoolexamen en welke in het centraal examen worden of kunnen worden getoetst. Exameneenheden, die in het centraal examen worden geëxamineerd kunnen ook worden opgenomen in het schoolexamen

3.1 Het examendossier

Het schoolexamen heeft de vorm van een examendossier. Het examendossier bevat tenminste:

- Het PTA
- Een overzicht van de afgelegde toetsen en uitgevoerde opdrachten;
- Een overzicht van de behaalde resultaten en vorderingen;
- Informatie over loopbaan, oriëntatie en begeleiding (LOB).

Het examendossier geeft inzicht in alle activiteiten van de leerling in het kader van het examen. Het examendossier wordt gespreid over het derde en vierde leerjaar opgebouwd. Voor de theoretische leerweg moet de opbouw van het examendossier in ieder geval in het derde leerjaar beginnen. Het dossier omvat immers ook de afsluiting van de verplichte extra vakken in het derde leerjaar waarin geen examen wordt afgelegd.

3.2. Het PTA

Dit is een document van de school, waarin per vak een overzicht wordt gegeven van de toetsen en opdrachten die horen bij het schoolexamen.

In het PTA staat vermeld:

- De toetsen die deel uit maken van het schoolexamen;
- De leerstof die getoetst wordt;
- De eindtermen, waarop deze toets betrekking heeft;
- De wijze waarop de toetsing plaatsvindt;
- De tijd die beschikbaar is voor de toets;
- De planning van de toetsen;
- De weging van de verschillende toetsen bij het bepalen van het eindcijfer van het schoolexamen.

Voor het PTA maken alle vakken gebruik van hetzelfde format en van dezelfde begrippen.

Ook opdrachten in het kader van loopbaan, oriëntatie en begeleiding (LOB) en het profielwerkstuk zijn beschreven in het PTA.

Voor sommige vakken zijn er ook handelingsopdrachten opgenomen in het PTA; deze moeten voldaan zijn.

Het schoolexamen start in het derde leerjaar. Hoewel het uitgangspunt is, dat er sprake is van één doorlopende leerlijn tussen het derde en vierde leerjaar is een min of meer formele

scheiding ingebouwd. Het eerste deel van het schoolexamen loopt tot het einde van het derde leerjaar. Het tweede deel start met het begin van het vierde leerjaar.

Het schoolexamen bestaat uit de volgende onderdelen:

- Schriftelijke en mondelinge toetsen
- Kleine / grote praktische opdrachten
 - bij alle vakken kunnen kleine praktische opdrachten voorkomen;
 - kleine praktische opdrachten kunnen in een les worden afgerond;
 - beoordeling van zowel proces als product;
 - beoordeling aan de hand van vooraf aan de kandidaat bekend gemaakte criteria;
 - vormgeving: product of werkstuk of presentatie;
 - in het vierde leerjaar maakt de leerling een grote praktische opdracht, deze is verplicht binnen het vak maatschappijleer.

- Loopbaan, oriëntatie en begeleiding (LOB) in leerjaar 3:
 - opdracht, waarvan door examinerator wordt vastgesteld of deze 'naar behoren' is uitgevoerd;
 - schriftelijke reflectie op uitvoering van de opdracht door kandidaat is onderdeel;
 - bestaat uit verschillende vakspecifieke delen en een vakoverstijgend deel;
 - vakoverstijgende deel tenminste een opdracht in het kader van oriëntatie op leren en werken; Deelname aan de stage behoort hier tot een verplicht onderdeel;
 - wordt beoordeeld door de decaan;
 - wordt gemaakt in de periode januari - april van het 3^e leerjaar.

- Een profielwerkstuk in leerjaar 4:
 - behandelt vakoverstijgende thematiek, die past binnen een profiel;
 - tijdsbesteding tenminste 20 uur;
 - beoordeling van proces en product binnen het vak Nederlands aan de hand van criteria die vooraf aan de kandidaat zijn bekend gemaakt;
 - aparte vermelding op cijferlijst;
 - telt niet mee voor het schoolexamen van de afzonderlijke vakken;
 - mede gezien deze relatie met het schoolexamen Nederlands wordt het profielwerkstuk, aan de hand van een ontwikkeld stappenplan, in het 4^e leerjaar gemaakt.
 - de leerling volgt het stappenplan/logboek en is verplicht aanwezig tijdens de presentatieavond. Beoordeling van de presentatie is een onderdeel van het eindoordeel;
 - Het eindresultaat moet (minimaal) gewaardeerd worden met een 'voldoende' De kwalificatie 'goed' kan ook gegeven worden.

3.3. *Het schoolwerk*

Onder 'schoolwerk' worden gerekend alle mondelinge overhoringen, schriftelijk gemaakte opdrachten, huiswerk, schriftelijke overhoringen, praktisch werk, enz. Kortom alle beoordelingen, die een leerling krijgt tijdens het verwerken van de leerstof.

Met dit 'verwerken van leerstof' bedoelen we niet alleen het 'theoretische' aspect. Het gaat hierbij ook om het zich eigen maken, oefenen, trainen en toepassen van kennis en vaardigheden in hun onderlinge samenhang.

Het PTA dient te worden gezien als een planning van toetsen, die de beheersingsgraad van bepaalde leerstofeenheden dienen vast te stellen om zo een beeld te vormen van de mogelijkheden van de leerling. Omdat het daarbij gaat om zowel de theoretische beheersing (het kennen) als ook om de praktische vaardigheden (het kunnen) moet onder de beheersingsgraad ook de mate van het kunnen toepassen gerekend worden. Daarmee krijgen de PTA – onderdelen meer een afsluitend karakter.

Het schoolwerk (beschreven in de studiewijzer / behalen van aftekeningen) omvat in feite de weg die de leerling doorloopt naar de PTA – toets. Daar waar nodig kunnen onderdelen van deze weg worden voorzien van een cijfermatige beoordeling. (voortgangstoetsen)

Het niet of onvoldoende behalen van aftekeningen heeft invloed op het recht op herkansing van een SE. Vooraf wordt de leerling, door de docent, geïnformeerd inzake de consequentie van het niet voldoen aan de 'aftekeneis'.

De organisatie

3.4. *Planning van de schoolexamens(SE)*

Het schoolexamen vmbo start in het derde leerjaar.

Het derde leerjaar kent vier centrale SE-weken. In de jaarplanning voor het vierde leerjaar worden drie SE-weken/schoolonderzoeken opgenomen. In deze periode is ruimte voor mondelinge toetsen, grotere schriftelijke toetsen en vakspecifieke praktische toetsen. Deze weken dienen mede om leerlingen kennis te laten maken met de gang van zaken en de sfeer tijdens het examen.

In het PTA is een planning opgenomen van:

- De schoolexamenweken (exacte invulling van de dagen wordt ruim van te voren bekend gemaakt)
- Voortgangstoetsen (zie hiervoor de vak-PTA's) – alleen in leerjaar 4
- Het centraal examen

3.5. *Herkansingen*

Het examenreglement biedt leerlingen ook mogelijkheden onderdelen van het schoolexamen te herkansen. Hiervoor hebben we de volgende afspraken:

- In het PTA wordt aangegeven welke toetsen herkansbaar zijn; In het algemeen zullen de theorietoetsen in aanmerking komen voor herkansing; bij praktische opdrachten zijn meer mogelijkheden van bijsturen.
- Er kan alleen herkanst worden indien alle aftekeningen zijn behaald
- Een leerling in leerjaar 3 mag per schoolexamenperiode, SE1, SE2 of SE3, slechts één vak herkansen. In leerjaar 4 geldt dat voor SE1 en SE2).

Alleen voor maatschappijleer geldt dat, indien het eindcijfer lager is dan 5,5, de leerling het recht heeft om een onderdeel nogmaals te herkansen (naast bovenstaande regeling).

De herkansingen worden centraal afgenomen.

- het hoogste cijfer telt.

Er wordt geregistreerd voor welk vak een leerling gebruik heeft gemaakt van het recht op herkansing.

Of en welke voortgangstoetsen herkanst kunnen worden is sterk vakgebonden. De docent zal dit vooraf bekend maken.

3.6. *Overgangsregeling leerjaar 3 naar 4*

Zoals in 3.2 reeds is genoemd is het uitgangspunt, dat er sprake is van één doorlopende lijn tussen het 3e en 4e leerjaar. Desondanks wordt in dezelfde paragraaf ook gesproken over een formele scheiding.

De bedoeling van deze scheiding is duidelijk: leerlingen, die een onvoldoende basis hebben gelegd voor een succesvolle start in het 4e leerjaar, behoeden voor zakken.

Zonder hier een al te nadrukkelijk gestelde overgangsregeling te plaatsen gelden voor de bespreking van de resultaten en de overgang van 3 naar 4 toch een aantal uitgangspunten:

- voor alle leerlingen geldt dat hij/zij overgaat, indien:
 - hij/zij alle in de studiewijzer opgenomen aftekeningen heeft behaald
 - hij/zij aan alle handelings- en praktische opdrachten heeft voldaan
 - hij/zij in het gekozen examenpakket maximaal 1 x het eindcijfer 5,0 heeft behaald.
 - hij/zij de niet gekozen examenvakken met minimaal gemiddeld een 5,0 heeft afgesloten

Kandidaten, die niet voldoen aan het hierboven gestelde zijn bespreekgevallen.

3.7. *Hoe komen cijfers tot stand*

Het overgangscijfer van 3 naar 4 wordt bepaald door het gemiddelde van de behaalde SE cijfers en de voortgangstoetsen samen. Hieronder een voorbeeld voor het vak wiskunde:

	Cijfer
SE 1	6
SE 2	5
SE 3	7
SE 4	8
Gem. VT	5

Het overgangscijfer is hier een 6 (afgerond op hele cijfers).

Het SE startcijfer voor leerjaar 4 (SE0) is een 6,5.

Voor een in het examenpakket opgenomen vak geldt dat het gemiddelde cijfer van SE 1 t/m 4 (18-19) naar het examenjaar (19-20) wordt meegenomen. Dit is dan het startcijfer (SE0) voor leerjaar 4.

Leerlingen die in het 4^e jaar instromen nemen het rapportcijfer vanuit 3 havo mee naar het 4 vmo-t óf krijgen een aanvullende toets voor ontbrekende SE onderdelen uit leerjaar 3.

Dit cijfer zal het eerste SE cijfer (SE0) zijn dat meetelt voor het schoolexamen.

4. HET CENTRAAL EXAMEN

Het centraal examen wordt afgenomen volgens het landelijk schema. Dit schema is in het PTA opgenomen. Eventuele latere wijzigingen worden z.s.m. aan de leerlingen doorgegeven.

Het centraal examen bestaat uit:

- een schriftelijke toets waarbij kandidaten vragen en opdrachten, eventueel met behulp van informatie- en communicatie technologie, schriftelijk beantwoorden;
- een praktische opdracht (voor het vak tekenen) met een vastgestelde uitvoeringstijd;
- beoordeling aan de hand van een bindend correctievoorschrift of beoordelingsmodel;
- een tweede correctie door een gecommitteerde behoort tot de mogelijkheden.

Een zitting van het centraal schriftelijk examen duurt 120 minuten.

4.1. De examenvakken

Het centraal examen omvat minimaal 6 vakken:

- 2 vakken uit het gemeenschappelijk deel (ne, en)
- 2 vakken uit het profieldeel
- 2 vakken uit het vrije deel

Onder bepaalde voorwaarden is het mogelijk, dat leerlingen een extra vak kiezen. Het gaat om de volgende voorwaarden:

- het moet passen binnen het rooster;
- er mag geen extra formatie vereist zijn.
- Dat er na de eerste periode een voldoende staat op het verslag

In het volgende overzicht zijn de examenvakken per leerweg en profiel weergegeven.

Examenvakken

Leerweg	Profiel	Gemeensch. deel	Verplicht deel	Profieldeel	Vrije deel
Theoretische Leerweg	Techniek	Ne, En	ma, lo, ckv, rek	wi, nask-1	2 vakken *)
	Zorg en welzijn	Ne, En	ma, lo, ckv, rek	bi, 1 vak uit wi, gs, ak	2 vakken *)
	Economie	Ne, En	ma, lo, ckv, rek	ec, 1 vak uit wi, Du, Fa	2 vakken *)
	Landbouw	Ne, En	ma, lo, ckv, rek	wi, 1 vak uit bi, nask-1	2 vakken *)

*) in het vrije deel TL moeten twee vakken gekozen worden uit: Fa, Du, gs, ak, ec, te, da, dr, bi, nask-1, nask-2, wi, voor zover deze vakken nog niet gekozen zijn onder het 'profieldeel'; keuzemogelijkheden zijn afhankelijk van het vakkenaanbod en het aantal leerlingen dat dit vak kiest.

4.2 Het eindcijfer

Het eindcijfer voor het examen komt als volgt tot stand:

Per vak of programma wordt het cijfer voor het schoolexamen gecombineerd met het cijfer voor het centraal examen.

Voor de theoretische leerweg bepalen het cijfer voor het schoolexamen en het cijfer voor het centraal examen elk voor de 1/2 het eindcijfer (bij het vak tekenen bestaat het centraal examen cijfer uit het gewogen gemiddelde van het resultaat CPE en CSE).

Het cijfer voor het schoolexamen is samengesteld uit de cijfers en beoordelingen voor de toetsen en praktische opdrachten. In het Programma van Toetsing en Afsluiting legt de school de weging van de verschillende onderdelen vast.

4.3. Uitslagregeling. Artikel 49. Uitslag eindexamen leerwegen vmbo

De kandidaat die het eindexamen van een leerweg in het vmbo heeft afgelegd, is geslaagd indien:

1. het rekenkundig gemiddelde van zijn bij het CE behaalde cijfers tenminste 5,5 is;
2. hij/zij:
 - voor één van zijn vakken waarvoor een eindcijfer is vastgesteld, als eindcijfer 5 of meer en voor de overige vakken waarvoor een eindcijfer is vastgesteld, als eindcijfer 6 of meer heeft behaald;
 - voor één van zijn vakken waarvoor een eindcijfer is vastgesteld, als eindcijfer 4 en voor de overige vakken waarvoor een eindcijfer is vastgesteld, als eindcijfer 6 of meer waarvan ten minste één 7 of meer heeft behaald; of
 - voor twee van zijn vakken waarvoor een eindcijfer is vastgesteld, als eindcijfer 5 heeft behaald en voor de overige vakken waarvoor een eindcijfer is vastgesteld, als eindcijfer 6 of meer waarvan tenminste één 7 of meer heeft behaald;
3. hij voor de vakken lichamelijke opvoeding en het kunstvak uit het gemeenschappelijk deel alsmede voor de maatschappelijke stage de kwalificatie «voldoende» of «goed» heeft behaald;
4. als het een eindexamen gemengde of theoretische leerweg betreft: hij voor het profielwerkstuk de kwalificatie «voldoende» of «goed» heeft behaald.

Hoewel voor het vak maatschappijleer alleen sprake is van een schoolexamen, telt het vak als een volwaardig examenvak mee in de slaag – zak regeling. Dit betekent dat voor alle leerwegen in het vmbo het examen bestaat uit 7 vakken + de rekentoets.

Het extra vak geldt pas vanaf het 8e vak.

Rekentoets: De overheid heeft bepaald dat leerlingen een verplichte rekentoets moeten afleggen op 2F niveau. De leerling moet tenminste het landelijk vastgestelde niveau halen. De rekentoetsen zijn landelijk, centraal, geregeld. Voor dit schooljaar telt het resultaat nog niet mee voor de uitslagbepaling van het Centrale Examen.

De vakken die door de kandidaten in de theoretische leerweg in het 3e leerjaar zijn afgesloten tellen niet mee in de slaag-zakregeling, maar vallen onder de 'overgangsregeling 3e leerjaar – 4e leerjaar'.

4.4. *Herkansen en inhalen*

Het centraal examen vmbo kent de volgende herkansingsmogelijkheden:

Leerlingen die, nadat zij een volledig examen hebben afgelegd, niet zijn geslaagd, kunnen in één vak centraal herexamen doen.

Voor geslaagde kandidaten bestaat de mogelijkheid om in één vak centraal herexamen af te leggen en zo tot cijferverbetering te komen.

Indien naar het oordeel van de directeur er geldige redenen zijn dat een kandidaat één of meerdere onderdelen van het centraal examen niet heeft kunnen afleggen, wordt de kandidaat in de gelegenheid gesteld de niet gemaakte onderdelen in een volgend tijdvak af te leggen.

4.5. *Geen diploma*

Bij uitstroom zonder diploma wordt een 'certificaat' uitgereikt waarop de resultaten van de met een voldoende (minimaal cijfer 6) afgesloten vakken staan vermeld alsmede het thema van het profielwerkstuk voor zover beoordeeld met voldoende of goed. Leerlingen die niet aan de eisen van het examen hebben voldaan, kunnen door middel van het examendossier aantoonbaar maken welke resultaten zij hebben behaald.

Voor leerlingen die het examenjaar herkansen blijft het cijfer voor CKV (afgesloten in leerjaar 3), maatschappijleer, het profielwerkstuk en de rekentoets van het afgelopen examenjaar geldig.